

Wallmark Per Adam

Raritetssamlingen
(Smått) u

Stockholmska
Promenader.

af

FUSELBRENNER.

[P. A. Wallmark.]

Första Samlingen.

Stockholm,
tryckt i N. Ecksteins Tryckeri, 1815.

Innehåll:

- I. Ankomsten.
- II. Norrbro.
- III. Lotteri = Kurmen, eller Steuer förre
Fuldragningen.
- IV. Fulmarknaden.
- V. Strå = Fbrfattningarne.
- VI. Den besynnerliga Samlingen.
- VII. Kalas = Tidningen, Prospekt och
Projekt till våra Litteratbrers
tjenst.

JOHN SWENCK'S
DONATION

Stockholmska Promenader
I. Ankomsten.

Nå ändteligen är jag då här för andra gången! En skalk har säkert låtit införa den der fungörelsen om långsamt förande i det exemplar af Dagligt Allehanda, som kommer till Styffelbo endast för att narra mig att föra långsamt och derigenom skaffa mig en affär på halsen — ty jag försäkrar betligt att något spår till ett sådant förbud här alldeles icke förmärkes: twertom skulle jag snarare tro, att någon befallning blifwit gifwen att föra i fursprång, i synnerhet på Norrbro. Redan på Hornstulls-bron erindrade jag min Skutsbons de om en noggrann efterlefnad af den der Långsambets-Förordningen, hwarpå min hustru ännu kraftigare utstade, och han svarade blott med ett gapsträtt. ~~En~~ Inkommen på gatorna såg jag huru man åkte i fullt galopp utan all barmhertighet för sin wandrande nästa — och på nya Bron! Eskipager, Hyrwagnar, Bondwagnar, Åkare, Bryggardrängar med sina långa Klärror, alla ilade förbi hwarandra med windens hastighet. Det företom mig som hade den imellan alla dessa hästar och åkdon wimlande mängden af fotgängare warit en fårskock. Jag hade förut ei funnat göra mig något begrepp om de gamles fridswagnar och deras sätt att med dem nedföra hela flentliga leder; men nu stod detta temligen tydligt för min inbillning: det fattades endast att dessa wagnar wid arefn hast de der långa hwarfa liorne; ty i hastigheten och trångseln tyktes likheten wara fullkomlig. Här, tänkte jag, skall jag åtminstone föra sakta — och se der juft min olycka. En åkare, i full fart på sin wedklära, råkade att ei så noaga beräkna hastigheten af sin rörelse i förhållande till

Kängsambeten af min, utan fastnade, innan jag
 wiste ordet af, i min reswagn — och strax skurur
 af eder öfwer min skjutsbonde, som ej körde un-
 dan, det will säga — i gallopp — ty endast deri-
 genom hade denna obehagliga händelse kunnat und-
 wiskas. Här stod jag, midt på Norrbro, begäpad
 af folkhopen med en förskräckt hustru, en sönder-
 krosad wagn och en owettig karl, som jag gerna
 låtit föra med sitt hela åkdon och mitt halfwa, om
 jag blott kunnat bli honom qwitt. Ändteligen
 rann det mig in att se mig om efter de der Ord-
 ningsmännen, med brickor på bröstet, som man
 sagt mig här skola finnas; men ingen syntes.
 Sluteligen, efter någon stunds wäntan, insann sig
 en person med ett slags egen dekorations, som med
 en myndig ton tycktes underrätta sig om mitt öde,
 men som så förargades deröfwer att han — strax
 gick sin väg *). Jag kom dock sent omsider till
 mitt logis. Det första wi funno oss behöfwa,
 war en god brasa och en stökande bouillon;
 men utan wed och fött får man, som du wet, in-
 tetdera. Wed hade vår wärd ej inföft för oss,
 och wi måste således första dagen låna oss fram.
 Som wi ej bodde långt ifrån slagtarhuset, wille
 min hustru sjelf göra sin lilla fött-handel, ehuru
 mycket jag än föreställde henne att sådant ej på-
 sar en fru i Stockholm. Med månadstaran och
 penningarna i ridikylsen, beger hon sig dit, låter
 uppwäga sitt fött och lemnar, efter riktig multi-
 plifikation, penningar deröföre, efter det pris taran
 utfätter, då Slagtarfrun med en hwas ton frågar
 henne hwad det skall betyda och på hennes be-

*) Man har sedermera sagt mig att denna eklipsering ej
 ågt rum, om min olycka inträffat i December Må-
 nad — emedan de utsatta båtterna för owarsamt fö-
 rande då helt och hållet tillfalla Polisbetjeningen.
 Det wore således, äfwen i detta äfseende, önskeligt
 att Julmånaden måtte råka året om.

skedliga swar, att det wore betalning för köttet,
 efter taxan, wisar henne något som hon kallar
 kött efter taxan, hwilket syntes vara af det slag,
 som hufwudsfalligen nyttjas till Diumfordska so-
 por. Hon ursäktade sig nu att hon, såsom ny-
 komling till Stockholm, ej kände alla des ordnin-
 gar och distinktioner, och med några skillingars till-
 dking i betalningen slapp hon lyckligtwis derifrån
 med sitt kött och sin taxa. Äfwen der spatserade
 en person med bricka, men så snart han hörde
 ordet Taxa nämnas, förfogade han sig ifrån de
 ordwerlande, det förstår sig af ren delikates att ej
 falla twenne fruntimmer i talet. Följande dagen
 skulle wi förse oss med wed. Huru glad war jag
 ej att Åkare-taxan på runsticket utsatte transport-
 kostnaden, icke blott för famnen, utan äfwen för
 laget ända till det ställe der wi bo! Jag hade i
 går gjort Åkarnes bekantskap och höll, i sanning,
 Lagstiftaren all räkning för den omständighet,
 hwarmed han undandjt alla twister med dessa
 Seder-smån, hwilkas beskrifning jag hittills funnit
 riktigast af alla beskrifningar, som man gjort mig.
 — Förträffligt! Stockholm är ända Stockholm, så-
 de jag med en triumferande min till min hustru,
 som ännu ej glömt gårdagens äfventyr på Norr-
 bro och i Slagtarhuset. Ett angeläget ärende för-
 de mig ut: jag afräknade penningar för mina sex
 famnar och lemnade dem till min hustru, som skul-
 le liquidera Åkaren, i fall jag ej hann spart nog
 tillbaka. Förgäfwes erinrade hon mig ännu en
 gång händelsen med kött-Taxan. Jag öfvertygade
 henne att hon i detta fall hade alldeles intet att
 befara, att Åkarne sielswa wid wite, stola vara
 försedda med Taxan, wid wite hålla sig wid den
 deri utsatta betalningen och äfwen wid wite, vara
 höfliga, och att alla dessa witen ombiligen kunde
 annat än medföra den önskeligaste werkan, i syn-
 nerhet på höfligheten. Men, hwem mätar min
 besötning, då jag någon stund derefter kommer

hem, och redan i portgången igenkänner samma dundrande stämma, som i går försträckt mig på Norrebro. Frågan war nu om icke mindre än 150 procent mer än Taxan föreskrifwer. En enda listan inwänning med åberopande deraf, försatte dem i raseri: Taxan war för dem ett Dokument, som de icke ägde och icke wille äga — emedan den, som de sade, icke kunde läggas i grytan; ja, de anförde till och med att selska de Herrarna, som skola waka öfwer Taxan, aldrig betala dem efter densamma. Hvad war att göra? Jag uthörsades ur flera skäl att icke wara mindre generös. Först och främst hotade de att lemna all min wed gwar wid bron, om jag ej betalade hvad de fordrade, och sedan befann jag mig ensam mot trenne grofwa karlar.

Jag kan ombiligen förklara, hwarföre Taxor härstädes månadligen utfärdas, då en om året synes tillräcklig att — brnta emot, så wida jag icke får tro, att någon gammal der afliden underlig Engelsman haft det infallet att till staden testamentera ett kapital, med förbindelse att månadligt utgifwa ett ark i stor patent, under namn af Taxa, och hwilket ej är att anse som en föreskrift om maximums-priserna eller huru mycket wederbbrande skola taga, utan blott som en underrättelse om minimums-priserna, eller om det aldraminsta, hwartill man här säljer sina waror.

II. N o r r b r o.

Ingen i werlden — det will säga den promerande Stockholmska werlden — kan annat än med tacksambhet erkänna den upplysning, som nu råder på Norrebro alla aftnar, och jag kan knappt beskriwa min glädjefulla förwåning öfwer denna

huswudstaden's tillwert i ljus, sedan mitt första mis-
 stande derstädes. Tänk om det så skulle fortfara
 gata upp och gata ned! "Himlen beware oss deris-
 från!" hör jag wederbörande Husägare och Hyres-
 män, i förening med alla andra Ljusets Fien-
 der, utropa. Mången finner det redan för myc-
 ket med Norrebro. Lyctpälarna företråda nu der
 med den aldrasdris framgång alla lefwande på-
 lars, Polisthetjeters och Brandwälters, platts; ty
 då dessa endast kunde se åt en sida — och ofta icke
 engång detta nog redigt, så står nu lyctpäl-
 en der med sina dubbla lampor liksom en annan Ar-
 gus eller Janus och ser åt begge sidor. Men icke
 nog härmed: man kan ej på någöndera sidan af
 Bron komma till eller ifrån Staden, utan att re-
 verbererna ifrån Slottsmuren hålla ljuset i ansigt-
 tet på en, liksom för att utforska, om man går
 i lösliga årender. Hvilken fatal inrättning! Huru
 många nattwandrare och nattwandrerstor, som
 der förut hade fritt spel, måste ej nu bli hemma
 eller skynda sig öfwer, liksom skulle Bron i hwart
 ögonblick reinna under deras fötter! Gudlösa på-
 fund, att genom en lampa inom ett par glasbitar
 ersätta en Post i sin basanta tur! Hwad straff bör
 ej följa på sådant öfwerdåd! — Hwad skall ej den
 resonerande hopen sluta af en sådan replaces-
 ring! Hwad fart skall den ej ge åt det redan gams-
 la påståendet om upplysningens fördelar!
 Hwad skall man slutligen ej tro att den kan rem-
 placera, när man ser några lycttor mera på
 Norrebro gbra twenne poster öfwerlöddiga?

Men trösta Er, I Ljus-hatare! detta öf-
 werdåd skall ej sträcka sig längre än till Norrebro.
 Den ljuswa skynningen på alla andra ställen
 skall hålla er tillräckligen skadeslösa för det starka
 stenet derstädes, ispinnerhet ute på Malmarna,
 der tändningstiden understundom inträffar litet se-
 nare än i de andra mera bebödda trakterna. Hus-

wudstaden skall ej blottställa sig för att få en tjuv eller drucken mindre för en lampa och ett glas mera, ej riskera att, som annars lätt kunde hända, om Upplysningsraseriet finge fortsära, se sin polisbetjening minskad, i samma mån som era wisda mera fruktade fiender, lyftorna, skades.

Men, utan att vara någon ljusets fiende, (hvarföre mitt blotta namn redan är en borgen) måste jag dock medgifwa, att det ibland har sina stora olägenheter, till och med på Norrbro. Man hade förut i den sälla skymningstiden den förmanen bland andra, att obemärkt, det will säga o: befrattad, få slå omkull sig och andra i yaktan på de puppbyggna trottoirerna, och att i all måtlighet få hjälpa sig opp så godt man kunde och sätta promenad-muskterna i gång med all den warsamhet och gravitet, som ålder och omständigheter fordrade; men nu är detta platt omöjligt. Den, som förleden winter, flat och deltagande elser swärjande, låg wid er sida, har nu, wid minsta mine Ni gör att falla, satt sin person i säkerhet och står strattande på tie stegs afstånd ifrån er. Men det är ej nog, att man nu faller alldeles ensam; man har äfwen den olyckan att falla oftare än förut. Jag har trott mig finna, att i samma mån som man ser mindre med ögat, ser man mera med foten. I den förra Obskurant-perioden förtwiflade ögat att igenkänna något af de föremål det mötte, och derföre bemödade foten sig så mycket mera att göra bekantskap med de fullriga is-affattserna; nu deremot stirrar ögat, narradt af det bländande skenet, åt alla håll, will igenkänna allt och alla, ekipager och dem som bo i dem, gående och stående icke, och försattes i desamma helt oförmodadt genom en liten ouppmärksamhet af foten, i en annan synwinkel, der det äminstone ser stjernor nog. Som jag icke allenast själf, men äfwen flera af mina bekanta gjort sama

ma erfarenhet, bestöt jag att i vår projekt-rika
 tid, också illustrera mig genom något sådant; och,
 liksom Bagers förslag till Magistraten i Malmö
 om wäders anskaffande för hans qwarnar
 bestod i att nedbugga några höga trån i deras
 grannskap, så skulle också mitt förslag till säker-
 hets anskaffande för de gåendes armar och
 ben på Trottoirerna å Norrbro, bestå i lyct-
 tornas nedtagande, — i mörkrets återstäl-
 lande! Föreställ en, mine Läsare, hwad under-
 stöd ett sådant förslag skulle fått! Jag gick just
 syfselfatt med de stora tankarna derpå och med de
 ännu större utsigterna till de allsköns fördelar och
 tacksamhets-pröf, som deraf skulle tillfalla mig,
 då jag en wacker dag på den ena Trottoiren får
 se en høy Subbar och Gummor med jernstörar och
 spadar syfselfatta att borttaga just samma glatta
 is, hwarvå jag byggt min nya lycka i Stockholm.
 Farväl med alla mina planer! O Sodom —
 o Stockholm! war jag färdig att utropa. Hwar
 skall det taga wägen med all denna ordning till
 slut? Du hastar till ditt förderf! Du will bli lit
 andra hufwudsläder. Jag ser det, du står ej att
 hjälpa. Hwad är det åt att du här, på din enda
 dyrbara bro, söker att sätta Wandrarnas fötter
 och ögon i harmoni med hwarandra, att trygga
 de armar och ben, som ändå, på sjelfwa bron, på
 alla dina gator och gränder, äro till spillo gifna
 åt öfwerdådiga förande? Hwarifrån har du då
 fått det infallet, att någon annan har armar och
 ben än de, som ha hästar och wagnar, slädtraf-
 ware, och ekipager? *).

*) Dastadt de så ofta förnyade och skärpta förbuden mot
 öfwerdådigt förande, ser man ännu personer esomst-
 tadt fullköras på gatorna. Osannerhet händer detta
 då långa slädor såsom bondslädor, Bryggares eller
 Bröds-slädor, under det öfwerdådiga förandet, hastigt
 wändas in på en annan gata, då de taga en så stark
 swängning åt den andra sidan af gatan, att de hela sty-

Men jag fann snart att den, som bygger sin lycka på isen i Stockholm och isynnerhet på isen å Trottoirerna af Norrbro, den bygger på ett hälleberg framför allt under en sträng winter. Då jag några dagar derefter passerade Bron, såg jag arbetet öfvergifwit och ett litet fragment af ena trottoiren endast befriadt från isen. Jag bemödade mig förgäfves att utforska orsaken härtill och ännu efter snart fjorton dagars förlopp, hvarunder jag såfångt väntat på arbetets fullföljande, är jag derom lika oförnig. Om ändå halswa Bron blifwit färdig! Jag skulle då kunnat tro, att man welat roa sig öfver alla våra andra halswa mäsurer och göra dem äskädliga — till och med på Norrbro; men nu kan det ombilligen wara satir, så roligt det än ser ut. Då Satiren likwäl har sin förnuftiga sida, (fast det icke här i Sverige är brukligt att rätta sig efter detta förnuft, isynnerhet om det framkastas i allmänna papper) — är det tillåtligt att önska, det man wille fästa någon liten uppmärksamhet på denna sida (jag menar naturligtwis sidan af Norrbro) och laga så, att den åtminstone blifwer en satir, hvarigenom denna Bro också under den påstående balkan för alla fotgångare skulle få en förnuftig — det will säga, en passabel sida.

Fet gå nästan twersföre och draga håst och kuff med sig hvarunder de ej annat kunna än slå omkull de gående, isynnerhet, som ofta ingen undskytt för dem är möjlig, när ingen portgång är till hands. Så såg Förf. härom dagen en fattig gumma i middagsstunden kullhjelpas af en dylig slängande slåda, och krossa sin drickskruta, hela hennes middagsmåltid.